

Vědeckost a věda

V přírodních vědách se stalo obecným pravidlem považovat za „vědecké“ pouze to, co lze vyvrátit (klasicky to vyjádřil Karl Popper ve svém principu falzifikovatelnosti). V určitých omezených kontextech (v jakési „domácí kuchyni“ té které vědy) to může plnit pozitivní úkol, ale nemůže to být považováno za rozhodující kritérium toho, co do vědy náleží a co nikoli. Jednak by to totiž znamenalo buď to, že některé skutečnosti se vědeckému přístupu vymykají, a to by byl návrat do středověku, byť něčím odlišný (nemusela by to být právě theologie, které by se dostalo možností a snad i práv, aby se takovými skutečnostmi zabývala); anebo snad v ještě horším případě by to znamenalo, že to, čím se věda nemůže zabývat, prostě neexistuje, není skutečné. V obou případech by šlo o závažnou chybu, která by mohla bít na závalu samotné vědě a její „vědeckosti“. To, co nelze vyvrátit, je třeba také rozlišovat: jednak může jít o něco, co zatím nelze vyvrátit (kdybychom to vzali doslova a do hloubky, tak by tam vlastně náleželo veškeré naše vědění, o němž jsem přesvědčení, že je platné, neboť nelze dopředu říci, zda něco lze nebo nelze vyvrátit, dokud to není vyvráceno). A potom tady je spousta výslovných nebo i nevyslovených, ba dokonce někdy i neuvědoměných předpokladů, jejichž platnost předpokládáme (a předpokládá ji i ona zásada vyvrátitelnosti), ale které nemůžeme doopravdy vyvracet (ani vyvrátit), jen je můžeme nahradit jinými (být nikoli svévolně a libovolně, viz např. neeuklidovské geometrie). Pak takové předpoklady sice pojmenujeme nikoli jako „poznatky“ nebo „teorie“, nýbrž „principy“, ale právě o principech platí, že nemohou být zpochybňovány: de principiis non est dubitandum. „Principy“ opravdu nemohou být vyvráceny, a tak by neměly náležet do vědy. Jenže věda se bez nich neobejde. A kdy se poznatek stává principem, nebo kdy se princip stává poznatkem? Je matematizace a vůbec kvantifikační postup principem nebo poznatkem? V jakém smyslu vůbec lze ověřovat nebo falsifikovat měření (když míra je vždycky „naše“)?

(Písek, 080924-2.)